

M. VASILJEV-JUZIN

ENSIMMÄISEN VALLANKUMOUKSEN PALOSSA

ELÄMÄ GENEVESSÄ. TUTUSTUMINEN LENINIIN

S veitsin rajatulli ja rajavartiosto eivät aiheuttaneet minulle minkäänlaisia ikävyyksiä. Minulta ei kysytty passia eikä nimeä, ei sitä, mihin kansallisuuteen kuulun, ainoastaan udeltiin, eikö mukanani ole liikaa savukkeita ja tupakkaa. Nähtävästi vain rajaviskaalin tehtävien mielessä.

Ja niin saavuin Geneveen¹, siihen samaan Geneveen, missä oli järjestetty ensimmäinen Venäjän työväenpuolueen ryhmä („Työn vapautus” ryhmä), missä oli laskettu perusta Venäjän marxilaiselle koulukunnalle ja missä leimahti „Iskra”, jonka piti sytyttää vallankumouksellisen palon liekki valtavan suuressa maassa, jossa raivosi porvarien ja tilanherrojen mielivalta; saavuin Geneveen, missä asui purevan teräväjärkinen, perin sivistynyt Plehanov, jolla oli ollut suuri vaikutus siihen, että minusta ja monista muista tovereista oli tullut marxilaisia, ja vielä vähän tunnettu, mutta ihmeellisen puoleensavetävä, tarmollaan, vallankumouksellisella innollaan, tavattomalla älykkyydellään ja rajattomalla uskollaan työväenluokkaan voimallisesti puoleensavetävä Lenin.

Ei ollut vielä myöhä, ja lähdin suoraan asemalta vaatimattomine matkatavaroineni Rue de Carougelle, kuuluisalle „Karuskalle”, jonka varrelle ja lähistöön venäläiset poliittiset pakolaiset olivat pääasiassa asettuneet asumaan. Ensimmäinen tapaamani venäläinen — heidät oli helppo tuntea ulkonäöstä sekä puvun ja käyttäytymisen mukaan — näytti minulle, mistä voin löytää bolševikkien ruokalan ja kirjastolukusalin, jota bolševikit käyttivät klubina. Siellä minut otettiin ilolla vastaan, ja muistaakseni tutustuin jo samana päivänä toveri Olminskiin, jonka „Galjorka” salanimellä kirjoitetut pamfletit olivat minulle hyvin tuttuja

¹ M. Vasiljev-Juzin saapui Venäjältä Geneveen maaliskuun lopulla 1905.— *Toim.*

ja joille annoin suuren arvon; tutustuin myös toveri Bontš-Brujevitšiin ja hänen harvinaisen miellyttävään vaimoonsa V. Velitškinaan ja myöhemmin Lunatšarskiin, Vorovskiin, Brandenburgiin, Iljiniin, Knunjantsiin (Radiniin) ja muihin tovereihin. He autoivat minua löytämään halvan ja mukavan asunnon.

Seuraavana päivänä lähdin Vladimir Iljitšin luo. Kuten nähtävästi suurin osa tovereista, jotka tunsivat Iljitšin vain hänen kirjallisten töidensä, puolueen toisessa edustajakokouksessa pitämiensä puheiden ja polemiikkikirjoitustensa perusteella, minäkin kuvittelin hänen ulkomuotonsa vallan toisenlaiseksi, mitä se oli todellisuudessa. Olettamukseni mukaan hänen olisi pitänyt olla pitkä tummaverinen mies, jolla on eloisat, ehdottomasti tummat silmät ja muhkea vartalo. Se voima ja innostus, jolla sähkön tavoin oli kyllästetty jokainen hänen kirjoittamansa rivi, jokainen hänen lausumansa ajatus, antoi tahtomattakin niiden omistajasta samanlaisen säihkyvän ja mahdikkaan kuvan. Ihmeekseni minut otti vastaan keskikokoinen tanakka mies, jolla oli punertava tukka, mongolilaistyyppiset kasvopiirteet, hyväntahtoinen ironinen hymy ovelasti siristetyissä vaaleanruskeissa silmissä ja huulilla. Nuo viisaat, vilkkaat ja läpätunkevat silmät sekä poikkeuksellisen suuri, jo silloin kalju pää ja hänen korkea otsansa kiinnittivät heti huomion puoleensa, mutta siristetyissä silmissä välkehtivä viekas myhäily pakotti samalla ryhdistäytymään ja olemaan varuillaan.

— Ovela mies! — tulin tahtomattani ajatelleeksi.

Vladimir Iljitš otti minut vastaan hänelle ominaisella hyväsydämisyydellä, lämmöllä ja toverillisella yksinkertaisuudella.

Aluksi hän kyseli minulta Pietarin tapahtumia ja miten selviydyin rajan yli. Kun kerroin hänelle vastoinkäymisistäni ja matkaseikkailuistani, niin hän, tuntien ilmeistä myötätuntoa kokemani johdosta, nauroi samalla iloisesti ja tarttuvasti — „Iljitšin tapaan” — varsinkin silloin, kun kerroin keskustelustani saksalaisten santarmien kanssa.

— Tuo kaikki pitäisi kirjoittaa ja lähettää „Vorwärts” lehteen, — neuvoi hän.

Sitten hän alkoi kysellä Bakun tapahtumista ja yleensä asiain-tilasta Kaukasiassa. Vladimir Iljitš kuunteli hyvin tarkkaavasti ja esitti aika ajoin kysymyksiä saadakseen häntä erikoisesti kiinnostavia tietoja. Hän halusi, että vastaukset olisivat olleet selviä ja täsmällisiä, mahdollisesti numerotiedoilla täydennettyjä. Keskustelumme kesti melko kauan. Muistaakseni tutustuin sillä kertaa myös Nadežda Konstantinovnaan, jonka hyväntahtoiset kasvat ja huomaavainen, sydämellinen suhtautuminen veti jokaista puoleensa heti ensinäkemältä.

— Hyvä on, — sanoi Iljitš hyvästellessä, — teidän pitää ehdottomasti selostaa Bakun tapahtumista emigranttien siirtolassa,

ensin täällä ja sitten Sveitsin muissa kaupungeissa. Mahdollisesti järjestämme matkan Pariisiin. Sen lisäksi ehdottomasti kirjoitetaan „Vperjod” lehteen. Aiheet voitte toistaiseksi valita itse, mutta olisi hyvä, jos ryhtyisitte kuvaamaan Venäjän lakko- ja vallankumousliikkeen vaiheita. Venäjän legaaliset lehdet antavat nyt paljon aineistoa tästä liikkeestä.

Lähdin Leninin luota jo varmasti vakuuttuneena, että hän on todella etevä henkilö ja oikea poliittinen johtaja.

Minun teki kovasti mieleni tutustua henkilökohtaisesti G. V. Plehanoviin ja keskustella hänen kanssaan muutamista minua erikoisesti kiinnostaneista teoreettisista kysymyksistä. Vaikka Plehanov olikin toisen edustajakokouksen jälkeen käyttäytynyt sopimattomasti bolševikkeja kohtaan, niin pidin hänestä kuitenkin suuresti ja annoin hänelle tärkeän merkityksen varsin kyvykkäänä marxilaisena sanomalehtimiehenä, marxilaisena filosofina ja vihdoin ensimmäisenä opettajanani. Mutta jostain syystä hän ei ollut siihen aikaan Genevessä. Geneveläiset toverit koettivat lauhduttaa intoani varoittaen, että Plehanov suhtautuu hyvin usein nuoriin tovereihin kuten pöyhkeä kenraali ja suuri herra. Minulle kerrottiin seuraavanlainenkin, mielestäni aivan anekdoottimainen juttu, vaikka minulle kylläkin vakuutettiin sen olleen tositapauksen.

Plehanoviin tutustutettiin vasta äskettäin Venäjältä saapunut nuori sosialidemokraatti, joka oli hyvin puhelias ja toisti keskustelun kulussa tuon tuostakin sanoja:

— Toveri Plehanov! toveri Plehanov!..

Plehanov oli kuunnellut häntä kotvan aikaa ja sitten aivan odottamatta oli pilkallisesti keskeyttänyt:

— Nuori mies, huomatkaa ja painakaa mieleenne se, että apulaisministeri on toveri ministerille, mutta ei suinkaan ministeri ole toveri apulaisministerille!..

Vaikka se olisikin anekdootti, niin se on varsin kuvaava; Leninistä ei sellaisia anekdootteja rohkeneisi keksiä kukaan, eivät vihastuneimmat menševikitkään.

Muutaman päivän kuluttua tein selostuksen Bakun tapahtumista¹ monilukuisille emigranteille ja Genevessä opiskeleville venäläisille ylioppilaille. Selostuksessani tulin niinikään koskettelleeksi bolševikkien ja menševikkien välistä suhdetta Bakussa, ja arvostelleeksi ankarasti menševikijohtajien, varsinkin Ilja Šendrikovin toimintaa. Menševikit nostivat kauhean metakan, hyökkäsivät kimppuuni nyrkit ojossa, lyhyesti sanoen järjestivät minulle aikamoisen skandaalin. Eniten raivosi tunnettu menševikki (entinen „ekonomisti”) Martynov, josta myöhemmin tuli

¹ Puhe on Bakun työläisten lakosta joulukuussa 1904.— *Toim.*

kommunisti, ja myös Isuv, jonka kanssa me myöhemmin¹ työkentelimme verrattain hyvässä sovussa Moskovon Federatiivisessa Neuvostossa ja Työväen edustajain Neuvostossa. On pantava merkille, että bolševikit valmistelivat sinä aikana puolueen kolmatta edustajakokousta, ja menševikit olivat meille yleensä kauhean suuttuneita.

Lokakuun vallankumouksen jälkeen kohtasin sattumalta erään entisen menševikin, joka oli osallistunut kiivaasti obstruktion minua vastaan.

— Te olitte kuitenkin silloin oikeassa! Ilja Šendrikov osoitautui todella aika heittiöksi, jolla oli yhteyksiä tsaarinhallitukseen,— muistutti hän minulle Genevessä tapahtuneesta yhteentotosta menševikkien kanssa.

Saatuana tietää tuosta menševikkien järjestämästä skandaalista ja luullen minun pahoittaneen kovin mieleni Vladimir Iljitš kiiruhti seuraavana päivänä osoittamaan minulle myötätuntoaan ja lohduttamaan tapahtuman johdosta, mutta huomattuaan, että minä suhtaudun asiaan rauhallisesti ja naureskellen, hänkin nauroi menševikkien hysterialle kysellen tapahtuman yksityiskohtia.

Sen jälkeen tein toistamiseen selostukseni Zürichissä ja Bernissä, missä se sujui ilman mitään kummelluksia.

Aloin lukea uutterasti kirjoja, joita meidän geneveläisessä kirjastossamme oli melko paljon. Suurin osa niistä oli sellaisia, joita siihen aikaan ei Venäjällä ollut juuri lainkaan saatavissa. Istuin yötä päivää noiden kirjojen parissa ja ihmettelin, miten toverit, jotka ovat eläneet jo kauan tai elävät vakituisesti Genevessä, eivät anna arvoa sellaisille heidän käytettävissään oleville aarteille. Ja pian tulin vakuuttuneeksi, että monet ulkolaisista tovereista, ei vain ylioppilaat, vaan myöskin emigrantit, olivat ihmeteltävän sivistymättömiä jopa politiikan ja talouden peruskysymyksissä. Vakuuttauduin siitä ohjatessani geneveläisistä tovereista muodostettua kerhoa.

Geneveen saapui muutamia puolueen kolmanteen edustajakokoukseen valittuja tovereita, syntyi kiihvaita väittelyjä päivänpolttavista kysymyksistä. Tutustuin silloin Zemljatškaan (R. S. Zalkind) ja A. A. Bogdanoviin. Pieni ryhmä edustajakokoukseen valittuja menševikkejä ei matkustanut Lontooseen, vaan jäi Geneveen, missä menševikit järjestivät oman konferenssinsa nimittäen sitä pikkuporvarillisten vallankumousmiesten tavoin mahtipontisesti „Puoluetyöntekijäin ensimmäiseksi yleisvenäläiseksi konferenssiksi”.

Ensi kertaa olin Toukokuun ensimmäisen päivän „vapaan” vieron silminnäkijänä. Aamusta kaupungilla alkoi kulkea työläisten

¹ Vuonna 1905. *Toim.*

juhlakulkueita monilukuisine punaisine lippuineen. Orkesterit soittivat, ja laulettiin ainakin neljällä kielellä „Internationalea”, jonka osasivat Venäjällä vasta hyvin harvat. Meillä laulettiin silloin etupäässä työläisten marseljeesia „Alas lyökää koko vanha maailma” jne. Geneve on kansainvälinen kaupunki, siellä on melko paljon työläisiä, ei ainoastaan ranskalaisia, vaan myös italialaisia ja saksalaisia, ja venäläinen siirtola, kuten jo sanoin, oli Genevessä varsin monilukuinen. Me tietenkin lähdimme myös omine lippuinemme. „Internationalen” laulaminen eri kielillä sai aikaan varsin valtavan vaikutelman. Mutta työväen taistelupäivän — työväen vallankumouksellisten voimien katselmuspäivän — juhlimisen liian rauhallinen, melkein pä pikkuporvarillinen luonne ei tyydyttänyt minua lainkaan. Juhlakulkue liikkui rauhallisena ja säädyllisesti; koreaksi pukeutuneet poliisit ja santarmit, tosin heitä oli hiukan tavallista enemmän, tekivät kunniaa punaisille lipuille, ja verannoilla ja avointen ikkunain ääressä seisoi kylläisiä porvareita, jotka omahyväisinä ja rauhallisina naureskellen seurailivat työläisten mielenosoitusta.

Mieleen muistui Vapun vietto siellä, kaukana Venäjällä... Uskaltaisivatko meillä porvarit ja virkamiehet katsella noin huolettomina työläisten mielenosoitusta? Ei, he vetäisivät pelkurimaisesti ikkunansa kiinni ja sulkisivat lujasti ovet ja portit. Ja paljastetuin sapelein tahi pamput koholla ryntäisivät väijyksistä kasakat ja santarmit, alkaisi lennellä kiviä ja kuulua laukausten rätinää! Ja hulvahtaisi veri, työläisten kuuma veri!.. Ja sittenkin meillä oli verrattomasti parempaa, kouraantuntuvampaa ja arvokkaampaa kuin mitä oli tuo oman voimattomuuden heikko ilmaiseminen röyhkeän, itseensä ja turvallisuuteensa luotavan luokkavihollisen edessä.

Illalla pidettiin suljetussa huoneustossa venäläisten sosialidemokraattien juhlakokous. Puheita pitivät menševikit, bundilaiset ja bolševikit. Viimemainittujen nimessä puhuin minä Geneven järjestöme toimeksiannosta, sillä Lenin oli jo matkustanut Lontooseen puolueen edustajakokoukseen. Yhteinen juhlakaan ei voinut tukahduttaa keskinäistä riitaamme.

Bolševikit ja menševikit pysyttelivät erillisissä ryhmissä. Aloin ikävöidä jo Venäjälle, missä kehittyi hillittömästi ja myrskyisesti taistelu, tosi taistelu raivokasta luokkavihollista vastaan. Levähtääkseni paikallisilta riidoilta aloin seurata tarkkaavasti tuon taistelun kehitystä ja ryhdyin kirjoittamaan aluksi meidän „Vperjod” lehtemme ja sittemmin, puolueen kolmannen edustajakokouksen jälkeen, „Proletari” lehteen katsauksia tuosta taistelusta otsikoiden artikkelini „Työväki ja itsevaltius”, „Työväenluokka ja sen viholliset” jne. Mutta se oli tietysti vähän. Minua veti vastustamattomalla voimalla takaisin Venäjälle, halutti osallistua kiihvaisiin yhteenottoihin, mennä mukaan elämän ja taiste-

lun pyörteisiin. Ja pyysin monta kertaa Vladimir Iljitšiä lähettämään minut pikemmin takaisin Venäjälle. Takaisin pyrkivät myös muut toverit, joihin ulkomaiset juorut, riita ja suunsoitto oli tehnyt inhottavan vastenmielisen vaikutuksen.

Yhdyin päättävästi bolševistiseen puolueeryhmään 1903, heti kun olin päässyt selville puolueen toisessa edustajakokouksessa syntyneiden erimielisyyksien olemuksesta, mutta todelliseksi kallonlujaksi bolševikiksi, bolševikiksi koko elinajakseni, tulin vasta Genevessä tutustuttuani läheisesti Leninin oppiin, katso-
mukseen ja taktiikkaan, enkä ainoastaan hänen kirjallisten teostensa ja polemiikkikirjoitustensa perusteella, vaan myös vilkkaissa, välittömissä keskusteluissa hänen kanssaan, seurattuani hänen esiintymisiään vihollisten ja ystävien kokouksissa, hänen elämänsä ja tekojaan sekä sitä, miten hän suhtautui vihollisiin ja miten ystäviin, työväenluokkaan ja vihamielisiin tai vieraisiin luokkiin. Millaista se olikaan jo silloin suurta, terävää, tarmokasta ja hämmästyttävän loogillista älykkyyttä, johon liittyi valtava tahdonlujuus, sitkeys ja johdonmukaisuus kaikessa, mihin hän ryhtyi! Millainen horjumaton usko työväenluokkaan ja sen historialliseen tehtävään hänellä olikaan jo silloin!

Muistan elävästi hänen selostuksensa bolševikkien ja menševikkien yhteisessä kokouksessa, joka pidettiin kolmannen edustajakokouksen ja menševikkien konferenssin jälkeen Genevessä. Menševikkejä oli Genevessä huomattavasti enemmän kuin meitä. Ensimmäisenä selosti Martov. Menševikit ottivat hänet vastaan äänekkäin suosionosoituksin taputtaen usein käsiään puheinkin aikana, sillä Martov oli ilmeisesti hermostunut, ja hänelle oli tarpeen kuulijakunnan myötätunto. Köyristellen ja yhtä mittaa poltellen hän puolusti veltosti ja pitkäveteisesti, epäselvällä ja vähän käheällä äänellä menševikkien konferenssin muka marxilaisia päätöslauselmia ja arvosteli kolmannen edustajakokouksen „jabobiinilaisia” päätöslauselmia.

Katsahdin Leniniin. Pöytään nojaten ja varjostaen kädellään harvinaisen korkeaa otsaansa ja silmiään hän istui lavan toisella puolella vastapäätä selostajaa. Hänen kasvonsa olivat rauhalliset ja tarkkaavaiset. Vain joskus hänen huulillaan karehti ironinen hymähdys.

Vihdoin Martov päätti pitkäveteisen ikävän puheensa. Menševikit osoittivat myrskyisästi suosiotaan. Puhujakorokkeelle nousi Vladimir Iljitš muutamia paperiliuskoja kädessään. Puheessaan hän vertaili puolueen kolmannen edustajakokouksen hyväksymiä päätöslauselmia niihin päätöslauselmiin, joita menševikkien konferenssi oli hyväksynyt samoista kysymyksistä. Tähdennettyään yksityiskohtaisesti edustajakokouksen päätöslauselmien selvyyttä, tarkkuutta, johdonmukaisuutta, vallankumouksellista ja

luokkakantaista järkähtämättömyyttä hän hyökkäsi sellaisella kaikkiahävittäväällä arvostelulla menševikkien puolinaisia, epäselviä ja arkoja päätöslausemia vastaan, pilkkasi niitä sellaisella ironialla ja sarkasmilla, että läsnäolleet menševikit suorastaan käpristelivät ja kärsivät voimattomista kiukunpurkauksista... mutta samalla tahtomattaankin ihastelivat Iljitšin perustelujen tavatonta loogillisuutta ja voimaa. Joskus eräät heistä taputtivat Vladimir Iljitšille käsiään yhdessä meidän kanssamme. Silloin ensi kerran seurasin ihan läheltä Vladimir Iljitšin yleisesti tunnettua kykyä selittää harvinaisen yksinkertaisesti mitä mutkallisia kysymyksiä, melkeinpä hypnotisoida kuulijat voimallisella logiikallaan pannen jokaisen tekemään määrättyjä ja selviä johtopäätöksiä.

„Olen itsekkin ajatellut samaa”,—siltä tuntui lopuksi jokaisesta kuulijasta.

Vallankumoustahtumat Venäjällä kehittyivät omaa latuaan. Minua veti sinne vastustamattomalla voimalla. Odottamatta saapui Geneveen vaimoni, jolle Bakun ohranalaitos ei antanut hetkenkään rauhaa järjestämällä tungettelevan silmälläpidon. Tietämättä ainoatakaan ulkolaista kieltä hän vaivoin pääsi Geneveen. Ja parin viikon kuluttua minä palasin Venäjälle.

KAPINA PANSsarILAIVALLA „POTJOMKIN”. PALUUNI VENÄJÄLLE

On helppo kuvitella, minkälaisen sensaation sai aikaan ulkomailla, varsinkin emigranttien keskuudessa, tieto panssarilaivalla „Potjomkin Tavritšeski” puhjennesta kapinasta. Tieto kapinasta saapui tietenkin hiukan myöhästyneenä, monet asiat kerrottiin epätodenperäisinä, sotkettuina, vääristelyinä ja liioiteltuina, mutta me käsitimme ja vaistosimme, että oli puhjennut todella vakava aseellinen kapina, ensimmäinen tosi kapina.

Halutti uskoa, että se päättyy menestyksellisesti, että sitä tukee koko sorrettu, vuosisataisia kahleitaan katkova Venäjä, että sitä tukee ensi kädessä sankariilinen proletariaatti, joka oli tuonut jo taistelussa ilmi rajattoman uhrautuvaisuutensa ja oli jo saanut suuren tuli- ja verikasteen. Vastustamattomalla voimalla taas alkoi vetää takaisin Venäjälle. Kysymys takaisin paluusta oli kershossamme tärkeimpänä keskustelun aiheena, sitä pohdittiin joka päivä ja mitä erilaisimmalla tavalla.

Päätin kääntyä vielä kerran itsensä Iljitšin puoleen ja pyytää, että minut lähetettäisiin heti Venäjälle mihin työhön tahansa. Mutta minulle aivan odottamatta tuotiin tieto, että Vladimir Iljitš etsii minua ja että kysymyksessä on erittäin tärkeä ja kiireellinen asia. Aioin mennä heti Iljitšin luo, mutta hän ehti ennen minua

ja tuli luokseni tai kohtasi minut matkalla — tarkalleen en muista. Keskustelu oli lyhyt.

— Toveri Južin, Keskuskomitean päätöksestä teidän on matkustettava mahdollisimman pian, parasta jo heti huomenna, Odessaan,— virkkoi Iljitš.

Aivan riemastuin ilosta:

— Olen valmis matkustamaan vaikka tänään! Entä minkälaisia tehtäviä?

— Tehtävät ovat varsin tärkeitä. Te tiedätte, että panssari-laiva „Potjomkin” on Odessassa. On syytä pelätä, etteivät odessalaiset toverit kykene käyttämään laivalla puhjennutta kapinaa hyväkseen niin kuin pitäisi. Koettakaa päästä keinolla millä hyvänsä panssarilaivalle, saakaa matruusit toimimaan päättävästi ja nopeasti. Saakaa aikaan heti maihinnousu. Äärimmäisessä tapauksessa pommittakaa hallituksen virastoja. Kaupunki on saatava käsiimme. Sitten aseistakaa viipymättä työläiset ja harjoittakaa mitä päättävintä agitaatiota talonpoikaiston keskuudessa. Siihen työhön siirtäkää mahdollisimman paljon Odessan järjestön voimia. Kehottakaa julistuksissa ja suullisesti talonpoikia valtaamaan tilanherrojen maita ja yhtymään työläisiin yhteistä taistelua varten. Alkaneessa taistelussa annan tavattoman suuren, poikkeuksellisen merkityksen työläisten ja talonpoikien liitolle.

Vladimir Iljitš oli ilmeisesti levoton ja, kuten minusta silloin tuntui, hieman liikaa viehättynyt tapahtumaan. En ollut milloinkaan aikaisemmin nähnyt häntä sellaisessa mielentilassa. Minua varsin hämmästytti ja, nyt kadun, kovin ihmetytti silloin hänen tulevaisuudensuunnitelmansa, laskelmansa ja toiveensa.

— Sitten on tehtävä kaikki mahdollinen, jotta saisimme valttua käsiimme koko laivaston. Olen varma, että suurin osa laivoista yhtyy „Potjomkiniin”. On vain toimittava päättävästi, rohkeasti ja nopeasti. Sen jälkeen lähettäkää viipymättä miinalaiva minua noutamaan. Minä lähden Romaniaan.

— Pidätkö te tuota kaikkea todella mahdollisena, Vladimir Iljitš? — kysyin tahtomattani.

— Tietysti pidän! On vain toimittava päättävästi ja nopeasti. Mutta tietenkin on toimittava tilanteen mukaisesti,— toisti hän varmana ja horjumattomana.

Myöhemmin tulin vakuuttuneeksi, että Vladimir Iljitš oli monessa suhteessa oikeassa ja arvioi tilanteen aivan oikein. Mutta silloin Genevessä minulla ei ollut sellaista varmuutta. Noin kolmisen vuotta ennen sitä olin asunut Odessan lähistöllä ja olin jonkin verran perillä sikäläisistä oloista ja tilanteesta. Kaupankäyntiä harjoittavassa Odessassa oli todella proletaarisia työläisiä verrattain vähän ja mitä vallankumouksellisuuteen tulee, niin hersonilaiset talonpojat, etenkin Odessan lähitienoolla, eivät olleet läheskään luotettavaa ainesta. En uskonut myöskään

Mustanmeren laivaston helppoon valtaamiseen. Mutta olin Iljitšin kanssa aivan samaa mieltä siitä, että oli toimittava päättävästi, rohkeasti ja nopeasti. Kapinaa „Potjomkinilla” oli käytettävä kai-kin puolin hyväksemme. Arvelin, että ellei onnistuta valtaamaan Odessaa, niin pitää lähteä „Potjomkinilla” Kaukasian rannikolle, ennen kaikkea Batumin seudulle. Batumin varusväki ja linnoitus olivat kokonaan meidän agitaatiomme vaikutuksen alaisia. Sen tiesin hyvin. Batumin työläiset olivat jo useamman kerran niit-täneet mainetta sankarillisella taistelullaan. Vihdoin, Gurian (Gruusian provinssi) ja lähiseutujen talonpojat olivat mieleltään erittäin vallankumouksellisia ja kulkivat sosialidemokraattien vanavedessä. Tosin siellä toimivat pääasiassa menševikit, mutta Gruusian talonpojat, jotka olivat oikeastaan yhä vieläkin maa-orjuudellisessa riippuvaisuudessa ruhtinaistaan, kannattaisivat luullakseni helposti ja mielellään kapinaa. Oletin, että Batumi oli vallankumouksellisena tukikohtana kaikkein luotettavin seutu koko Mustanmeren rannikolla.

Minä tietysti sanoin toistamiseen, että olin valmis matkusta-maan heti, ja matkustin jo seuraavana päivänä. Ennen matkalle lähtöä Vladimir Iljitš vielä kerran puhui kanssani ja jälleen korosti, että on erittäin tarpeellista taata aktiivinen tuki talonpoi-kien taholta.

— Vallatkoot he tilanherrojen, kirkon ja muita maita. Kehot-takaa heitä tekemään se ja auttakaa heitä.

Olin aivan samaa mieltä sellaisesta politiikasta ja taktiikasta talonpoikien suhteen, mutta palautin kuitenkin Vladimir Iljitšin mieleen aivan äsken puolueen III edustajakokouksessa hyväksytyn päätöslauselman „Suhtautumisesta talonpoikaisliikkeeseen”. Tuossa päätöslauselmassa sanottiin ainoastaan siitä, että „sociali-demokratia asettaa tehtäväkseen tukea mitä päättävimmän kaikkia talonpoikaiston vallankumouksellisia toimenpiteitä, mitkä voivat parantaa sen asemaa, aina tilanherrojen, valtion, kirkon, luostari-en ja hallitsijasuvun maiden pakkoluovuttamiseen saakka”¹. Siinä ei sanottu mitään *kehotuksesta* vallata vallankumoukselli-sesti nuo maat.

— Teidän ehdotuksenne, Vladimir Iljitš, menee tuota päätös-lauselmaa pitemmälle. Olen aivan samaa mieltä ehdotuksenne suhteen. Mutta onko se yleisenä ohjeena agitaatiossa talonpoikien keskuudessa? Ja onko se Keskuskomitean antama toimintaohje?

Vladimir Iljitš ei vastannut heti. Hän hiukan mietti, ja sanoi sitten varovammin:

— Ei, sellaista yleistä toimintaohjetta ei Keskuskomitea toistaiseksi anna. Kaikki riippuu yleisestä tilanteesta ja myös

¹ „NKP edustajakokousten, konferenssien ja KK:n täysistuntojen päätös-lauselmissa ja päätöksissä”, 7. ven. painos, 1. osa, 1954, s. 80.— *Toim.*

ehdoista ja olosuhteista jokaisessa kyseisessä tapauksessa. Odesassa on nyt sellainen tilanne, jolloin on nostettava taisteluun kaikki vallankumoukselliset voimat.

Minä tietenkin kerron ainoastaan likipitäen enkä kirjaimellisesti tuota aihetta koskevasta keskustelustani Vladimir Iljitšin kanssa, mutta menen takuuseen sen todenperäisyydestä ja sisällystään. Minulle annettu tehtävä oli liiankin vakava, ja mieleeni on painunut koko eliniäkseni kaikki siihen liittyvät seikat. Hyvästelimme sydämellisesti Vladimir Iljitšin kanssa; lupasin tiedottaa hänelle säännöllisesti ja seikkaperäisesti tapahtumain kulusta. Lupasin lähettää Romaniaan häntä noutamaan en vain miinalaivan, vaan vieläpä risteilijän tai panssarilaivan, jos kapina osoittautuu todella voittoisaksi.

Nyt me kaikki vallan hyvin käsitämme, millainen valtava ja, voidaanpa sanoa, ratkaiseva merkitys oli ja on proletarisessa vallankumouksessa työläisten ja talonpoikain yksimielisesti toimivalla liitolla. Vuoden 1905 vallankumouksen kaudella se ei ollut läheskään selvä asia edes kaikille bolševikeille. Länsieurooppalaisella sosialidemokratialla on muodostunut aikoja sitten varsin epäilevä suhde talonpoikaistoon. Venäjän sosialidemokraatit, toisaalta seuraten tuossa kysymyksessä länsieurooppalaisia tovereitaan, toisaalta väitellen kiihkeästi narodnikkien kanssa, jotka „jumaloivat” talonpoikaistoa ja antoivat sille tärkeimmän osuuden sosialistisessa vallankumouksessa, ovat niin ikään aliarvioineet talonpoikaiston poliittista ja vallankumouksellista merkitystä. Siitä huolimatta, vaikka säälimättä häviöön saadetut ja riistetyt talonpojat jo 1901—1902 muistuttivat varsin tarmokkaasti olemassaolostaan myrskyisillä agraarilevottomuuksilla, puolueemme toinen edustajakokous hyväksyi seuraavana 1903 vuonna sangen maltillisen, ettei sanottaisi jyrkemmin, agraariohjelman, jossa talonpojille luvattiin vain palauttaa tilanherrojen hallussa olevat „otrezka”maat, jotka oli anastettu silloin, kun talonpojat vapautettiin maaorjuudellisesta riippuvaisuudesta. Kuten tunnettua, sosialistivallankumoukselliset käyttivät varsin demagogisesti hyväkseen noita „otrezka”maita ja hankkivat niiden kustannuksella itselleen sosialidemokraattien laskuun suurta populäärisuutta ei ainoastaan talonpoikien, vaan myös lukuisten sellaisten työläisten keskuudessa, jotka eivät olleet vielä katkaisseet välejänsä maanviljelyyn ja maaseutuun.

Nyt me tiedämme, että Lenin ehdotti jo 1902 sisällytettäväksi puolueen ohjelman agraariosaan vaatimuksen maiden kansallistamisesta. Valitettavasti hänen ehdotuksensa ei mennyt läpi. Mutta jo vuodesta 1904 alkaen hän ryhtyi yhä päättävämmiin puhumaan ja kirjoittamaan siitä suuresta osuudesta, jonka piti kuulua venäläisille talonpojille lähenevässä vallankumouksessa, ja 1905 hän asetti jo suoraan kysymyksen „proletariaatin ja

talonpoikaiston vallankumouksellisesta ja demokraattisesta diktaatturista". Ja pääsiallisesti Vladimir Iljitšin vaatimuksesta puolueen kolmas edustajakokous hyväksyi yllämainitun päätöslauselman „Suhtautumisesta talonpoikaissiikkeeseen". Tämäkään päätöslauselma ei tietenkään ollut vielä riittävän päättävä. Olisi pitänyt ei ainoastaan „kannattaa" talonpoikia heidän pyrkimyksessään valloittaa kaikki maat, vaan kehottaa sellaiseen valtaamiseen, kuten me myöhemmin, vuonna 1917, teimmekin. Mutta tämäkin päätöslauselma oli valtavan suuri askel eteenpäin. Jo vuoden 1905 lopulla V. I. Lenin kehotti ottamaan seuraavan askeleen, ts. tekemään muutoksia agraariohjelmaamme, ja esitti vaatimuksen maiden kansallistamisesta. Bolševikkien (pääasiassa Leninin) ja menševikkien välillä syntyi heti ankara väittely proletariaatin ja talonpoikaiston vallankumouksellista ja demokraattista diktatuuria koskevasta kysymyksestä. Historia on käytännössä osoittanut, ketkä olivat oikeassa.

Jatkan kertomustani. Seuraavana päivänä, kun Vladimir Iljitš oli tehnyt ehdotuksensa, matkustin pikajunalla Itävallan kautta Venäjälle. Varovaisuuden vuoksi minulle hankittiin oikea ulkomaanpassi, joka oli annettu jonkun kenraalin pojan nimellä (sukunimen olen unohtanut). Tuolla passilla saatoin matkustaa rauhallisesti ja julkisesti rajan yli. Sisäänkirjaamista ja oleskelua varten Venäjällä kyhäsimme, muistaakseni Iljinin kanssa, hyvin yksinkertaisen väärennetyn passin rybinskiläisen porvarin Mihail Andrejevitsš Konkinin nimelle. Rajalla olleet santarmit tosiaanakin tervehtivät minua kohteliaasti luullen nähtävästi, että olin todella kenraalin poika. Matkatavarani tarkastettiin hyvin ylimalkaisesti.

Olen jälleen Venäjällä! Ilmielin ja levottomana sijoittaudun Odessaan lähtevän junan vaunuun. Kyselen varovasti matkakumppaneilta Odessan tapahtumia. Kukaan ei tiedä tarkalleen. Puhutaan joistakin teloitamisista ja tulipaloista, siitä, että „Potjomkin" on tulittanut kaupunkia tykeillä. Mikäpä tuossa, pian saan tietää kaikki tarkalleen paikanpäällä.

Odessaan saavuin valitettavasti yöllä. Illegaalisten asuntojen etsiminen minulle annettujen osoitteiden mukaan oli uhkarohkeaa ja suorastaan mahdotonta. Tahtomattakin minun piti yöpyä hotelliin ja antaa sisäänkirjoitettavaksi väärä passini. Kaupungissa oli saatettu voimaan sotatila, mutta selvydyin kuitenkin onnellisesti väärällä passillani; sen sisäänkirjoitus suoritettiin ilman mitään epäilyä, ja minä käytin sitä sen jälkeen melko kauan oleskelulupana.

Seuraavana päivänä olin yhteyden Odessan järjestöömme. Muistan hyvin tavanneeni Jemeljan Jaroslavskin ja puhuneeni hänen kanssaan. Toisia odessalaisia en voi nyt muistaa.

Osoittautui, että olin myöhästynyt. Panssarilaiva „Potjomkin” oli jo lähtenyt Odessan satamasta, ja Odessassa oli kapinan asemesta päässyt vallalle juopuneiden järjestämä pogromi.

Kuten minulle kerrottiin (historiallisesta tarkkuudesta en mene takuuseen), asiat kehittyivät suunnilleen näin. Mustanmeren laivastossa oli jo kauan aikaa harjoitettu menestyksellisesti propagandaa ja agitaatiota. Sellaisia matruuseja, joihin propaganda oli vaikuttanut voimakkaasti, oli erittäin paljon panssarilaivalla „Jekaterina Vtoraja”, johon pantiinkin suurimmat toiveet kapinaa valmistellessa. Pian piti alkaman laivaston kesäiset harjoitukset. Lastattuaan suuren määrän ammuksia laivasto oli purjehdus- ja manööverivalmiina. Ennen purjehdusta laivasto kokoontui tavallisesti pienen Tender-saaren luo. Tällä kertaa lähti ensimmäisenä saarelle päin panssarilaiva „Knjaz Potjomkin”, muu laivasto jäi vielä Sevastopoliin.

„Potjomkinin” matruusit olivat jo kauan aikaa vihanneet komentajaansa Golikovia ja muita upseereita erittäin ankarasta kohtelusta ja kovin kursailemattomasta varastelemisesta miehistöltä. Heti ensimmäisenä purjehduspäivänä matruuseille valmistettiin päivällinen pilaantuneesta lihasta, jossa kuhisi matoja. Matruusit alkoivat osoittaa tyytymättömyyttään ja esittivät vastalauseen. Upseerit hyökkäsivät heidän kimppuunsa raa’asti kiroillen ja uhkaillen, ja komentaja Golikov tappoi revolverin laukauksella protestantti Vakulintšukin, jonka matruusit hyvin tunsivat. Matruusit tarttuivat Matjušenkon ja muiden valvutuneimpien tovereiden johdolla kivääreihin ja surmasivat muutamassa minuutissa upseerit ja heittivät heidät yli laidan. Laivalla puhjenneen kapinan johtoon valittiin Matjušenkon johtama komitea. Panssarilaiva nosti ankkurin ja otti suunnakseen Odessan.

Saavuttuaan Odessaan „Potjomkinin” miehistö kääntyi „herrojen odessalaisten” puoleen vetoomuksella, jossa selitettiin, mitä oli tapahtunut panssarilaivalla ja kehoitettiin Odessan väestöä tukemaan matruuseja. Samanaikaisesti lähetettiin paikallisten viranomaisten luo valtuusto, joka esitti vaatimuksen, ettei aseteta esteitä murhatun matruusin hautajaisille, ja samalla varoitti, että panssarilaiva tulee heti tulittamaan kaupunkia, jos tullaan asettamaan esteitä tahi pidätetään valtuusto. Ja todellakin, kun poliisi yritti kaupunginpäällikön käskystä pidättää valtuuston, niin panssarilaivalta ammuttiin muutamia laukauksia. Näin halkeaman eräessä rakennuksessa kaupungin keskuksessa. Valitettavasti tähtäyssiunta oli nähtävästi kavalluksen takia otettu väärin eivätkä ammuksot osuneet hallintorakennuksiin. Pidätetyt valtuutetut päästettiin kuitenkin heti vapaaksi.

Sitten järjestettiin murhatun matruusin Vakulintšukin mielenosoitukselliset hautajaiset. Matruusit ja paikallisten vallankumouksellisten järjestöjen edustajat pitivät puheita. Oli puheita

ja oli väittelyjä, liian paljon puheita ja väittelyjä, mutta toimintaa, päättävää vallankumouksellista toimintaa oli nähtävästi liian vähän. Noihin aikoihin olisi pitänyt ennen kaikkea toimia ja toimia sillä tavalla, kuin V. I. Lenin minulle neuvoi ja kuten hän oli suunnitellut. Hän osoittautui olevan oikeassa siinäkin suhteessa, että „Potjomkinin” puolelle mahdollisesti siirtyvät Mustanmeren muutkin laivat.

Amiraali Tšuhnin lähetti „Potjomkinia” vastaan koko sotalaivaston. En muista nyt, oliko Tšuhnin itse mukana. Saatuaan tuosta tietää „Potjomkin” lähti rohkeasti kimppuunsa hyökkääviä laivoja vastaan. Vastaukseksi antautumisvaatimukseen se kohotti taistelulipun, latasi tykit ja jatkoi matkaansa eteenpäin. Yhtäkkiä laivastosta erkaantui panssarilaiva „Georgi Pobedonosets”, ja kohotettuaan punaisen lipun se yhtyi „Potjomkiniin”! Ja vielä kaksi pientä alusta seurasi sen esimerkkiä. Laivaston joiltakin muilta aluksilta kuului „hurraa” huutoja, kantautui tulisia tervehdyksiä. Amiraali antoi laivastolle komennon kääntyä takaisin. Sangen luultavaa, että muutkin alukset, mahdollisesti koko laivasto olisi yhtynyt kapinoiviin panssarilaivoihin, jos ne olisivat lähteneet ajamaan takaa perääntyvää laivastoa tukien päättävällä toiminnallaan horjuvia. „Rohkeutta, vielä kerran rohkeutta, aina rohkeutta!” (De l'audace, encore de l'audace, toujours de l'audace!) — oli muinoin lausunut vallankumouksen suurmestari Danton.

Mutta rohkeutta, päättäväisyyttä ja taitavuutta ei riittänyt loppuun saakka. „Potjomkin” ja „Georgi Pobedonosets” antoivat epäjärjestykseen saatetun ja levottomuuden valtaan joutuneen laivaston perääntyä rauhallisesti, ja suuntasivat itse kulkunsa kovaonniseen Odessan satamaan. Sillä välin Odessan poliisi ei torkkunut. Se mobilisoi ja juotti Odessan kulkurien pohjassakkaa, jota tuossa kauppakaupungissa oli aina paljon. Sataman seudulla alkoi ryöväys ja pogromit, jotka päättyivät valtavan suureen tulipaloon satamassa.

Minä saavuin tulipalon loppuvaiheessa. Sataman rakennukset vielä savusivat. Satamassa ei ollut enää „Potjomkinia”, siellä seisoi ankkurissa ainoastaan „Georgi Pobedonosets”. Osoittautui, että tuolla panssarilaivalla matruusit olivat vain pidättäneet, mutta eivät olleet tuhonneet päällystöä. Matruusien joukossa oli paljon horjuvia. Epävarma toiminta, oikeammin sanoen — kapinaan nousseiden panssarilaivojen toimetttömyys ja tulipalo Odessan satamassa voimistivat tuota horjuntaa. Pidätetyt upseerit puolestaan alkoivat agitoida antautumista luvaten toimia sen puolesta, että vapaaehtoisesti antautuvat armahdettaisiin täydellisesti. „Georgi Pobedonosetsin” matruusit päättivät antautua. Silloin „Potjomkin” nosti ankkurin ja lähti avomerelle.

— Mihinkähän se lähti ja mitä se aikoo tehdä? — kyselin odessalaisilta tovereilta.

Minulle vastattiin, että panssarilaiva lähti nähtävästi Kaukasian rannikolle, mutta minkälaiset olivat sen suunnitelmat, sitä ei kukaan voinut kunnolla sanoa. Minussa heräsi toivo, että mahdollisesti „Potjomkin” yrittää onneaan Batumin luona, minne olin aikonut lähettää sen siinä tapauksessa, jos olisi epäonnistuttu Odessassa. Otin selville tunnussanan, jolla olisi voinut päästä panssarilaivalle, ja lähdin ensimmäisellä laivalla Kaukasiaan. Mutta jo Novorossiiskissa sain tietää, että „Potjomkin” oli kääntynyt länteen, Romanian rannikolle. Kuten tiedetään, tuon epäonnistuneesti kapinaan nousseen panssarilaivan, tuon „uivan tasavallan” miehistö nousi maihin Romaniassa ja luovutti laivan Romanian viranomaisille. Niin päättyi tuo vuoden 1905 ensimmäinen aseellinen kapina.

Kirjoitin V. I. Leninille meitä kohdanneesta vastoinkäymisestä ja päätin, mutten lainkaan ilman perusteita, että lähdän Moskovaan, sillä oletin, että Moskovasta ja yleensä Keskisestä teollisuusseudusta on lähi aikoina tuleva eräs vallankumouksellisen liikkeen tärkein keskus. Moskovan proletariaatti osallistui vielä varsin heikosti vallankumoukselliseen liikkeeseen, mutta se seikka, että se loppujen lopuksi liikahtaa ja lähtee vyörymään koko suurella voimallaan, oli varmaa jokaiselle vallankumousmiehelle, joka tuntee proletariaatin.

Laskelmani ja toiveeni osoittautuivat oikeiksi. Moskovassa alkoi vuoden 1905 lokakuun lakko, Moskovassa järjestettiin vuoden 1905 suurin aseellinen kapina — historiallinen joulukuun kapina.

